

Vzdělávací obor Tělesná výchova v prostředí českých základních škol: průřezová studie

Klára Barancová^{*1}, Martina Fasnerová¹, Michaela Žiškova¹ a Jiří Kantor²

¹Ústav pedagogiky a sociálních studií, Pedagogická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, Česká republika

²Ústav sociálněpedagogických studií, Pedagogická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, Česká republika

Copyright: © 2024 K. Barancová, M. Fasnerová, M. Žiškova & J. Kantor. Toto je open access článek vydaný pod Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Východiska: Předmět tělesná výchova je pro žáky povinný již od samého počátku základního vzdělávání, a tím se nabízí značný prostor pro cílené ovlivňování chování a jednání žáků ve prospěch zdraví. Učitel je základním činitelem ve vzdělávacím procesu a jeho vliv na žáky je nezpochybnitelný. Tato průřezová studie se zaměřuje na vzdělávací obor Tělesná výchova, ne však z pohledu žáků, ale zaměřuje se především na postoje a názory učitelů tělesné výchovy na prvním stupni základní školy. **Cíle:** Hlavním cílem výzkumné studie je popsat, analyzovat a interpretovat postoje a názory učitelů na současný koncept předmětu tělesná výchova. Dílčími cíli jsou popsat pedagogickou realitu přípravy učitelů na předmět tělesná výchova, zjistit, jakou hodnotu přiřkládají předmětu tělesná výchova a komparovat vybrané skupiny respondentů. **Metodika:** Jedná se o průřezovou studii, u níž byl na základě cílů studie zvolen kvantitativní výzkumný design a nástrojem pro sběr dat se stal nestandardizovaný dotazník. **Výsledky:** Průměrná délka přípravy učitelů na hodiny tělesné výchovy činí 18 minut. Dále bylo prokázáno, že s délkou pedagogické praxe a věkem klesá délka přípravy. V 78 % jsou učitelé se současným konceptem vzdělávacího oboru Tělesná výchova spokojeni. Hodnocení spokojenosti s konceptem předmětu tělesná výchova ovlivňuje délka pedagogické praxe a věk respondentů. Učitelé se cítí na výuku předmětu tělesné výchovy dostatečně kvalifikováni (76 %) a většinou se domnívají, že v jejich hodinách jsou dostatečně rozvíjeny žákovské kompetence. V 92 % učitelé hodnotí vzdělávací obor Tělesná výchova jako důležitý či velmi důležitý. **Závěry:** Učitelé jsou spokojeni se současným konceptem předmětu tělesná výchova, vyvstává však otázka, zda v průběhu kurikulární reformy opravdu dochází ke změnám na úrovni realizovaného kurikula. Pozitivní výsledky přináší část zaměřená na vnímání hodnoty tělesné výchovy. Zde téměř všichni učitelé vnímají tento vzdělávací obor jako důležitý či velmi důležitý, což lze vnímat jako velký posun ve smýšlení pedagogů.

Klíčová slova: tělesná výchova; průřezová studie; žák; vzdělávací obor; učitel

Úvod

Trendem současné doby se stal celosvětový nárůst nadváhy a obezity dětské populace (Okunogbe et al., 2022; Phelps et al., 2024). Problémem není jen nadváha a obezita, ale také hypokineze, zvyšující se kalorický příjem v kontrastu se snižujícím se výdejem a v neposlední řadě nárůst civilizačních chorob (Fialová et al., 2014). Kvůli těmto varovným signálům se v současné době zvyšuje význam vzdělávací oblasti Člověk a zdraví, konkrétně pak vzdělávacího oboru Tělesná výchova. V rámci vzdělávací oblasti dochází k uvědomění „že

tělesná výchova je jediný školní předmět, který může mít přímý a konkrétní dopad na zdraví populace“ (Fialová et al., 2014, s. 57). Nehledě na to, že pohybové aktivity, jež jsou nedílnou součástí tělesné výchovy, jsou beze sporu nezastupitelným činitelem v primární zdravotní prevenci.

S nárůstem poznatků týkajících se benefitů spojených s pohybovou aktivitou vyvstává také potřeba změny tradičního pojetí tělesné výchovy, jež byla především zaměřena na výkon a plnění předem daných cvičení a norem. Celosvětově se prosazují nové koncepce tělesné výchovy a dochází k posunu od chápání tělesné výchovy jako pouhého prostředku ke zvyšování tělesné zdatnosti (Fialová et al., 2014; Vlček & Mužík, 2012).

V rámci Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání se problematikou zdraví zabývá

^{*} Korespondenční adresa: Klára Barancová, Ústav pedagogiky a sociálních studií, Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Žižkovo náměstí 5, 771 40 Olomouc, Česká republika, email: klara.barancova01@upol.cz

celá vzdělávací oblast s názvem Člověk a zdraví. Ta žákům přináší základní podněty pro pozitivní ovlivňování jejich zdraví (poznatky, činnosti, způsoby chování), s nimiž se postupně seznamují a učí se je využívat a aplikovat ve svém životě. Vzdělávací oblast Člověk a zdraví žáky především směřuje k sebepoznání (člověka jakožto živé bytosti), k pochopení hodnoty zdraví a důležitosti jeho ochrany, a informuje o problémech spojených s nemocemi nebo jiným poškozením zdraví (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2023). V České republice, stejně jako v ostatních zemích, již po několik let probíhají transformační změny. České kurikulum je v současné době jednoznačně orientováno na podporu zdraví (Vlček & Mužík, 2012).

Z výše zmíněného lze usoudit, že vlivem mnoha faktorů dochází již po několik let ke změnám v pojetí a konceptualizaci vzdělávací oblasti Výchova ke zdraví, a tedy i vzdělávacího oboru Tělesná výchova. Zajímalo nás, jak se tyto změny odrážejí v pedagogické praxi, jak učitelé vnímají současný koncept tělesné výchovy, jakou hodnotu oboru přikládají a jaké je postavení tělesné výchovy v porovnání s ostatními vzdělávacími obory. Z těchto úvah vyplynuly následující cíle průřezové studie.

Jejím hlavním cílem bylo:

- popsat, analyzovat a interpretovat postoje a názory učitelů na současný koncept předmětu tělesná výchova.

Vedlejšími cíli bylo:

- popsat pedagogickou realitu přípravy učitelů na předmět tělesná výchova;
- zjistit, jakou hodnotu přikládají předmětu tělesná výchova, prozkoumat vliv některých zprostředkujících faktorů, které mohou s vnímáním konceptu tělesné výchovy a hodnotou, jež tomuto předmětu učitelé přikládají, souviset (demografické faktory, typ školy, pohlaví a délka praxe).

Dále byly v průřezové studii stanoveny následující hypotézy:

H_{01} – Hodnocení spokojenosti s konceptem předmětu tělesná výchova neovlivňuje délka pedagogické praxe respondentů. (V případě zamítnutí alternativní hypotézy: H_{A1} – Hodnocení spokojenosti s konceptem předmětu tělesná výchova ovlivňuje délka pedagogické praxe respondentů.)

H_{02} – Hodnocení spokojenosti s konceptem předmětu tělesná výchova neovlivňuje věk respondentů. (V případě zamítnutí alternativní hypotézy: H_{A2} – Hodnocení spokojenosti s konceptem předmětu tělesná výchova ovlivňuje věk respondentů.)

Metodika

Jedná se o průřezovou studii s kvantitativním výzkumným designem. Jako nástroj pro sběr dat byl zvolen nestandardizovaný dotazník. U dotazníku nebyla zjišťována reliabilita, ale před hlavním sběrem dat byla provedena pilotní studie ve zvoleném kraji České republiky, v níž došlo k ověření srozumitelnosti jednotlivých položek a průběhu administrace dotazníku. Dále byl dotazník posouzen (především jeho obsahová stránka) a schválen odborníky z Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Studie vyhovuje požadavkům uvedeným v Helsinské deklaraci a byla schválena etickou komisí Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci (dne 7. 3. 2024).

Nábor účastníků studie byl prováděn v celé České republice. Účastníci byli osloveni prostřednictvím elektronické komunikace adresované ředitelům všech 4261 základních škol nacházejících se v Rejstříku škol a školských zařízení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. Dotazník vyplnilo celkem 414 respondentů ze 14 krajů České republiky (Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy, 2023). Osloveni byli pouze učitelé prvního stupně základní školy.

Popis výzkumného souboru

Průměrný věk respondentů byl 47 let a průměrná délka praxe 21 let. Výzkumné studie se zúčastnili učitelé ze všech 14 krajů ČR s následujícím procentuálním zastoupením: hlavní město Praha 9 %, Středočeský kraj 16 %, Jihočeský kraj 4 %, Plzeňský kraj 4 %, Karlovarský kraj 1 %, Ústecký kraj 3 %, Liberecký kraj 5 %, Královéhradecký kraj 5 %, Pardubický kraj 7 %, Kraj Vysočina 4 %, Jihomoravský kraj 8 %, Zlínský kraj 8 %, Olomoucký kraj 12 %, Moravskoslezský kraj 14 %. Dle lokalizace škol došlo k následnému rozdělení souboru: velké město 27 %, středně velké město 14 %, menší město 24 %, městys 7 % a vesnice 28 %.

Respondenti byli pro účely výzkumu rozděleni dle čtyř kritérií do podskupin: dle délky praxe (Marounová & Kácovský, 2023; Urbánek, 1998) (Tabulka 1), dle věku (Langmeier & Krejčířová, 2006; Vágnerová, 2005) (Tabulka 2), dle velikostní struktury obcí (Český statistický úřad, 2021) (Tabulka 3) a dle pohlaví (Tabulka 4).

Tabulka 1*Rozdělení respondentů do podskupin dle délky praxe*

Délka praxe Odpovědi	Četnosti	
	absolutní	relativní
0–5 let	69	16,7 %
6–10 let	55	13,3 %
11–20 let	92	22,2 %
21–30 let	96	23,2 %
31+ let	102	24,6 %
Celkem	414	100 %

Tabulka 2*Rozdělení respondentů do podskupin dle délky věku*

Věk Odpovědi	Četnosti	
	absolutní	relativní
20–35	75	18,1 %
35–50	164	39,6 %
50–65	173	41,8 %
65+	2	0,5 %
Celkem	414	100 %

Tabulka 3*Rozdělení respondentů do podskupin dle velikosti struktury obce*

Velikost města Odpovědi	Četnosti	
	absolutní	relativní
Velké město	128	30,9 %
Středně velké město	70	16,9 %
Menší město	103	24,9 %
Městys	32	7,7 %
Vesnice	81	19,6 %
Celkem	414	100 %

Tabulka 4*Rozdělení respondentů do podskupin dle pohlaví*

Pohlaví Odpovědi	Četnosti	
	absolutní	relativní
Žena	386	93,2 %
Muž	27	6,5 %
Jiné	1	0,2 %
Celkem	414	100 %

Pro účastníky výzkumu byla definována následující inkluzevní kritéria: učitelé prvního stupně základní školy (typické věkové rozmezí jejich žáků je 6–11 let), učitelé aktuálně působící/vyučující na základní škole běžného či speciálního typu, učitelé vyučující předmět tělesná výchova.

Dále byla pro účastníky výzkumu stanovena následující exkluzivní kritéria: učitelé vyučující pouze na druhém stupni základní či speciální školy, jiní pedagogičtí pracovníci (např. asistenti pedagoga), učitelé, kteří nevyučují předmět tělesná výchova.

Sběr dat a jejich zpracování

Ke sběru dat byl použit dotazník vlastní konstrukce z důvodu absence standardizovaných dotazníků s požadovaným zaměřením a typem položek. Dotazník byl vytvořen v souladu s poznatky nabytými při studiu odborné literatury. V úvodu dotazníku je stručně vysvětlen účel a cíl výzkumné studie a účastníci jsou upozorněni na etické aspekty spojené se sběrem dat (anonymitu, dobrovolnost).

Dotazník obsahuje celkem 12 položek. Dotazník je sestaven z položek formulovaných formou pokynu, položek otevřených či uzavřených (dichotomické, polouzavřené, stupnicové položky). Dotazník obsahuje položku filtrační a také položky kontrolní. Řazení položek kopíruje cíl, pro který je položka určena, a položky jsou sestaveny tak, aby plnily studii stanovené cíle. V dotazníku převládají položky zjišťující fakta, mínění a názory (Chráška, 2016). Na konci dotazníku respondenti uvádějí informace týkající se věku, pohlaví, délky praxe a typu školy, na které v současné době působí (geografické rozlišení – zda se jedná o školy městské či vesnické).

Po ukončení sběru dat nastala fáze vyhodnocování a zpracování výsledků a popisu jednotlivých oblastí. Dále bylo přistoupeno ke kontrole korektnosti a úplnosti vyplněných dotazníků, přičemž dotazníky nesprávně či neúplně vyplněné byly ze studie vyloučeny (jednalo se o tři dotazníky).

Výzkumné otázky byly narativně popsány, hypotézy statisticky vyhodnoceny. V prvním kroku nastala kategorizace položek následovaná tříděním položek. Pro potřeby projektu proběhlo třídění prvního a druhého stupně. Výsledky byly zaneseny do kontingenční tabulky a vyhodnoceny Spearmanovým koeficientem korelace pro zvolenou hladinu významnosti (0,05). Statistická významnost byla hodnocena za pomoci Cramérova V. Škálové položky byly vyhodnocovány pomocí Studentova t-testu a u dat, jež neměly normální rozdělení, byl využit Mann-Whitney U-test. Pro zpracování dat byl využit software Statistica 14.

Sběr dat probíhal v období od září do prosince 2023. Školy byly osločovány e-mailovou formou (e-mailové adresy byly získány prostřednictvím webových stránek jednotlivých škol). Dotazník byl k dispozici v online formě (hypertextový odkaz či QR kód). Pro distribuci a tvorbu dotazníku online byla využita služba Survio. V případě potřeby byl dotazník k dispozici i v tištěné podobě (tištěná forma nebyla vyžádána žádnou ze škol).

Výsledky

Délka přípravy k předmětu tělesná výchova

Průměrná délka přípravy respondentů na výuku tělesné výchovy je 18 minut. Dále byly položky rozpracovány a byly zjišťovány vztahy mezi jednotlivými skupinami respondentů (věk, délka praxe, pohlaví, kraj, typ školy). Pro vztahy mezi proměnnými, jež se týkaly pohlaví, typu školy a kraje, nebyla zjištěna závislost.

V případě délky praxe a věku byly zjištěny vztahy mezi proměnnými. U délky praxe byla hodnota Spearmanova koeficientu $-0,102$, což hovoří o slabé nepřímé závislosti, kdy s délkou praxe klesá délka přípravy učitelů. Pro věk činila hodnota Spearmanova koeficientu korelace $-0,098$. I zde lze hovořit o slabé nepřímé závislosti, kdy s rostoucím věkem klesá délka přípravy.

Dále měli respondenti za úkol seřadit vzdělávací oblasti dle rozsahu (času) přípravy, kterou danému vzdělávacímu oboru věnují. Nejvíce času respondenti při přípravě věnují oblasti český jazyk a literatura, matematika a její aplikace a cizí jazyk. Nejméně času učitelé věnují výchovám (hudební, výtvarná, tělesná) a vzdělávací oblasti Člověk a svět práce (Obrázek 1).

Hodnocení časové dotace předmětu tělesná výchova, hodnocení spokojenosti s konceptem, rozvoj kompetencí

V 73 % označili respondenti vyčleněnou dotaci jako dostatečnou. S tímto souvisí položka, v níž jsme zjišťovali, pro jaký vzdělávací obor respondenti využívají disponibilní časovou dotaci. Nejčastější odpovědí byl český jazyk a literatura, vysokou četnost měly také vzdělávací obory matematika a její aplikace, Člověk

a jeho svět a cizí jazyk. Tělesná výchova společně s ostatními výchovami a vzdělávací oblastí Člověk a svět práce patřila mezi nejméně frekventované odpovědi (Obrázek 2).

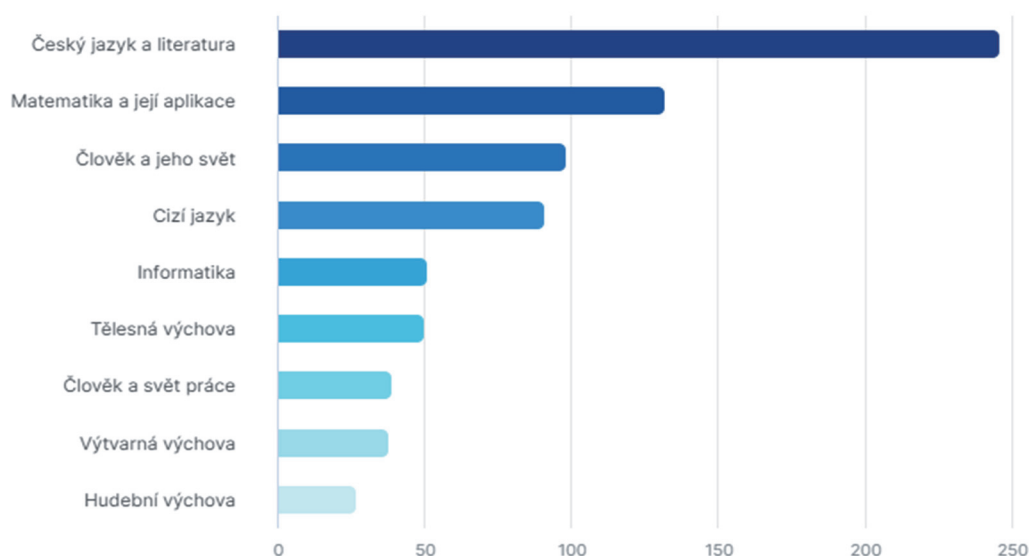
Poté jsme se zaměřili na hodnocení spokojenosti respondentů s konceptem vzdělávacího oboru Tělesná výchova. V 78 % byli respondenti se současným konceptem spokojeni. Zbýlých 22 % respondentů bylo vyzváno, aby v otevřené položce konkrétně uvedli, co by chtěli na současném konceptu tělesné výchovy změnit. S nejvyšší frekvencí uváděli učitelé následující změny:

- změna hodnocení,
- navýšení časové dotace,
- navýšení financí (pomůcky a materiální vybavení),
- větší diferencovanost aktivit,
- klást menší důraz na výkon, motivovat žáky k pohybu i jinými formami,
- tvorba materiálů k výuce,
- změna metodiky (bezpečnost provádění cviků).

Pokud se zaměříme na vnímání spokojenosti u různých skupin respondentů, pak mezi spokojeností respondentů na různých typech škol a v různých krajích nebyla zjištěna závislost. Kde se však vztah prokázal, byla délka praxe a věk. U délky praxe byla pomocí Studentova t-testu hodnota p zjištěna výpočtem 0,032. Lze tedy přijmout alternativní hypotézu H_{A1} – Hodnocení spokojenosti s konceptem předmětu tělesná výchova ovlivňuje délka pedagogické praxe respondentů. Průměrná délka praxe spokojených respondentů je 20,87 let a nespokojených 17,47 let. Co se týče věku respondentů a spokojenosti s konceptem tělesné výchovy, i zde se prokázal vztah mezi proměnnými ($p=0,032$), a lze tedy potvrdit

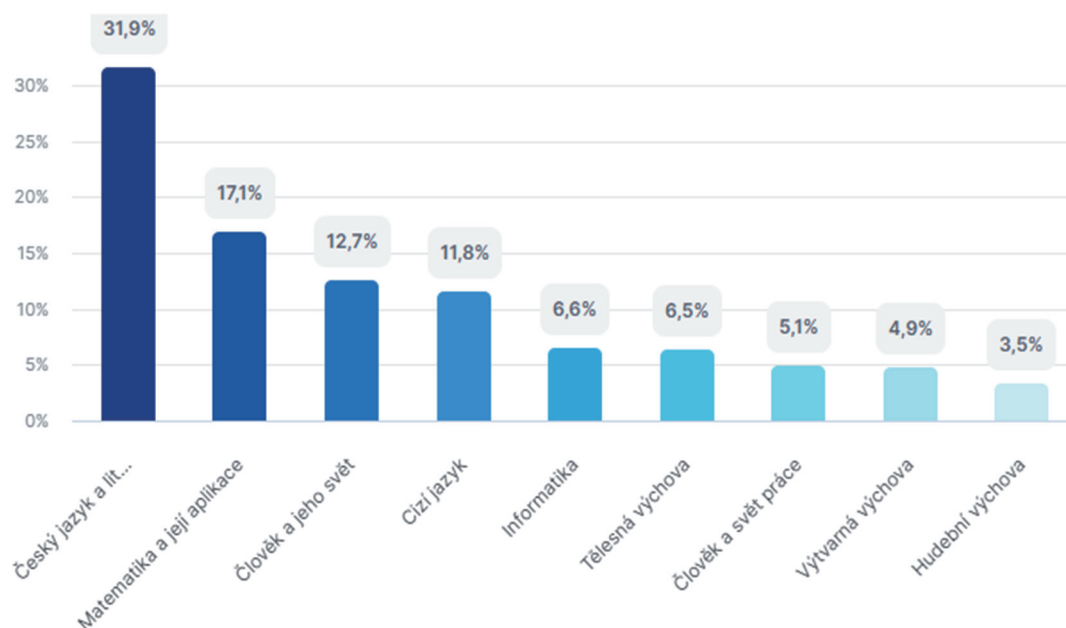
Obrázek 1

Délka přípravy respondentů na jednotlivé vzdělávací obory

Obrázek 2

Využívání disponibilní časové dotace respondenty pro jednotlivé vzdělávací obory

alternativní hypotézu H_{A2} – Hodnocení spokojenosti s konceptem předmětu tělesná výchova ovlivňuje věk respondentů. Průměrný věk spokojených respondentů je 46,6 let a nespokojených 43,76 let.

V neposlední řadě jsme se respondenty dotázali, zda si myslí, že jsou v jejich hodinách dostatečně rozvíjeny všechny žákovské kompetence a v 92 % procentech odpovídali ano či spíše ano. Zbýlých 8 % v otevřené otázce uvádělo, že nedostatečně jsou v jejich hodinách rozvíjeny digitální kompetence a kompetence k učení.

Materiální vybavenost

Respondenty jsme se dotazovali, zda považují počet již existujícího nářadí a náčiní k výuce za dostatečný. U této položky respondenti ve více než polovině (61,6 %) odpovídali, že spíše ano či ano. Na to navazovala položka, zda by uvítali tvorbu uceleného studijního materiálu, jež by sloužil pro potřeby výuky. U této položky se respondenti v naprosté většině vyjádřili, že ano (88 %).

Kvalifikovanost k výuce předmětu, stanovení hodnoty předmětu ve vztahu k ostatním oborům

Respondenti se cítí dostatečně kvalifikováni v 76 % případů (odpovědi ano či spíše ano). U této položky jsme také zjišťovali, zda existuje vztah mezi kvalifikovaností učitelů a kompetencemi. V tomto případě byla hodnota p menší než stanovená hladina významnosti 0,05 a hodnota Spearmanova koeficientu korelace byla 0,371. Jedná se tedy o přímou slabou závislost. Čím více se respondent cítí být kvalifikován, tím roste přesvědčení respondentů o dostatečném rozvoji kom-

petencí u žáků na jimi vedených hodinách tělesné výchovy. Na otázku, jakou hodnotu přikládají předmětu tělesná výchova, respondenti v 52 % udávali, že důležitou, a ve 40 % velmi důležitou. Pouze v 7 % označili hodnotu jako průměrnou. Lehce přes jedno procento respondentů udávalo, že je předmět tělesná výchova méně důležitý než jiné předměty či naprosto nedůležitý (Obrázek 3).

I u této položky jsme se zabývali vztahy mezi jednotlivými skupinami respondentů. Mezi proměnnými nebyla zjištěna závislost či byla závislost zjištěna, ale jednalo se pouze o velmi slabý, statisticky nevýznamný vztah (hodnota Cramerova V 0–0,2).

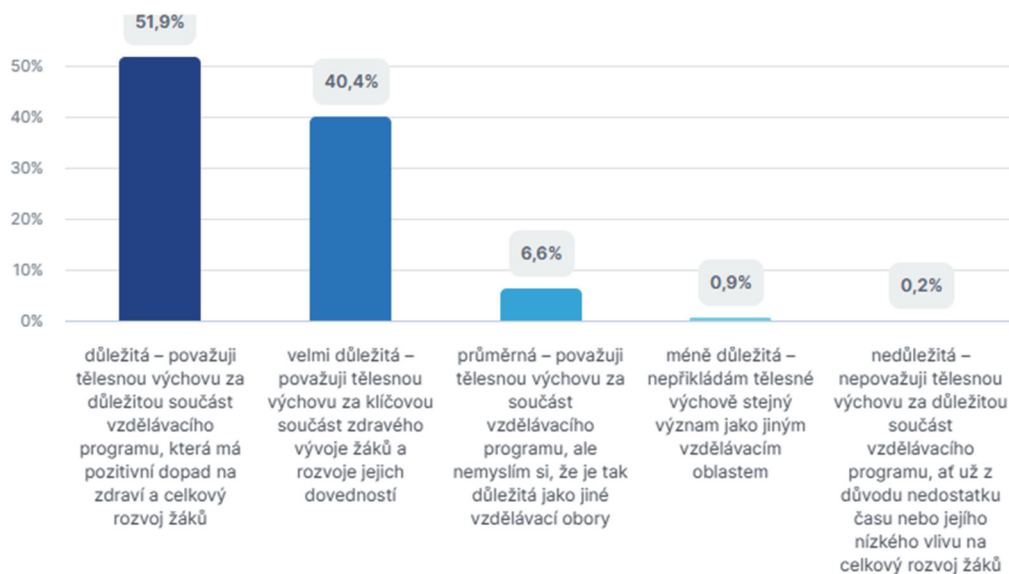
Diskuze

Tělesná výchova, tak jak je ukotvena v kurikulárním dokumentu Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2023), tedy v podobě vzdělávací oblasti Člověk a zdraví, která je vymezena a realizována ve vzdělávacích oborech Výchova ke zdraví a Tělesná výchova, má své typické charakteristiky a specifika spojená s prostředím českých škol, potažmo České republiky. V diskusi jsme se proto zaměřili primárně na výzkumy, jež cílí na učitele v České republice.

Průměrná délka přípravy na hodinu tělesné výchovy dle výsledků průřezové studie činí 18 minut. Z výzkumů TALIS (Boudová et al., 2020) vyplývá, že čeští učitelé tráví přípravou na vyučování 8,3 hodiny týdně. Pokud rovnoměrně přiřadíme jednotlivým předmětům časové dotace, připravují se učitelé denně celkem

Obrázek 3

Hodnota, jež přikládají respondenti vzdělávacímu oboru Tělesná výchova

99 minut, z toho 11 minut na každý předmět. Je však zřejmé, že učitelé se nepřipravují s rovnoměrnou časovou dotací na jednotlivé předměty. Z průřezové studie vyplývá, že učitelé se nejvíce věnují přípravě na hodiny matematiky, českého jazyka či cizího jazyka. Rozsah přípravy se odvíjí od časové dotace, kvalifikace učitelů a dalších faktorů (Soukupová et al., 2020). Jedním z faktorů ovlivňující délku přípravy předmětu tělesná výchova je věk a délka pedagogické praxe učitelů. Se vzrůstajícím věkem a délkou praxe klesá délka přípravy učitelů. Tato zjištění korelují s výsledky výzkumů (Chochole, 2015; Nováková, 2013) a poznatky z odborné literatury (Divíšek, 1989; Harmer, 2001; Nelešovská & Spáčilová, 2005).

Dále jsme se zaměřili na spokojenost učitelů se současným konceptem předmětu tělesná výchova. Zde učitelé jednoznačně vyjádřili spokojenost s konceptem (78 %). Důležité je zmínit, že existují statisticky významné rozdíly ve vnímání spokojenosti, a to v závislosti na věku a délce praxe. Pokud se zaměříme na respondenty, kteří označili položku nespokojen, uváděli následující návrhy na zlepšení stávajícího stavu: změna hodnocení, navýšení časové dotace, navýšení financí (pomůcky a materiální vybavení), větší diferencovanost aktivit, méně dbát na výkon, motivovat žáky k pohybu i jinými formami, tvorba materiálů k výuce, změna metodiky (bezpečnost provádění cviků). U některých odpovědí dochází k průniku s výsledky studie Fialové et al. (2014). V této studii učitelé označovali za velký problém vzdělávacího oboru Tělesná výchova nezáměr žáků a jejich lenost, časté osvobození od tělesné výchovy, potíže s financemi a obnovou pomůcek, absence či nevhodnost prostor ke cvičení a nedostateč-

nost prostorových podmínek školy pro realizaci tělesné výchovy (Fialová et al., 2014).

Zde je nutné zmínit výsledky studií, které se zaměřují na vzdělávací obor Tělesná výchova v obecné rovině. Z výsledků studií lze vyvodit, že nedochází k proměnám konceptu tělesné výchovy, tak jak je požadováno v současných kurikulárních dokumentech. Vlček a Janík (2010) poukazují na stále převládající tradiční výkonové pojetí tělesné výchovy na základních školách. S tím koreluje i šetření Pokorné a Jansy (2012), jež zaznamenali u téměř ⅓ učitelů příklon k odpovědi, že ŠVP nepřinesly změnu v pojetí a obsahu tělesné výchovy. Dle dosavadních výzkumů nejsou očekávané výsledky vzdělávání ve vzdělávacím oboru Tělesná výchova, tak jak jsou deklarovány v kurikulárních dokumentech, odpovídajícím způsobem uplatňovány a naplňovány. Dle Mužíka a Vlčka (2016) existuje nesoulad mezi projektovaným a realizovaným kurikulem.

V průřezové studii dále došlo ke zjištění, že se učitelé cítí být kvalifikováni k výuce tělesné výchovy, a to v 76 %. Tyto výsledky lze porovnat se studií Adamčáka et al. (2022). V této studii se 48,50 % respondentů pracujících v městských školách a 58,16 % pracujících na venkovských školách vyjádřilo, že by chtěli rozšířit své znalosti o předmětu tělesná výchova. Největší zájem o doplňkové vzdělávání projeví učitelé ve věku 31 až 40 let (67,31 %) a učitelé s bakalářským titulem (63,64 %). Čísla, jež vzešla ze studie Adamčáka et al. (2022), vykazují vyšší míru potřeby zvýšení kvalifikace než v průřezové studii.

Na položku, jakou hodnotu přikládáte předmětu tělesná výchova, respondenti v 52 % udávali, že důležitou a ve 40 % velmi důležitou. Pouze v 7 % označili

hodnotu jako průměrnou. Lehce přes jedno procento respondentů udávalo, že je předmět tělesná výchova méně důležitý než jiné obory či naprosto nedůležitý. Tyto výsledky lze porovnat s výsledky Krucké (2022). Zde nejčastěji učitelé popisovali předmět tělesná výchova jako méně důležitý předmět či neplnohodnotný předmět nebo také málo akademický předmět (Krucká, 2022). V průřezové studii jsou výsledky v porovnání se studií Krucké (2022) výrazně pozitivnější.

Silné a slabé stránky studie

Silnou stránkou této studie je snaha o sběr dat v národním prostředí (byly osloveny všechny základní školy v ČR) a provedení pilotní fáze při tvorbě výzkumného nástroje pro sběr dat. Limitem této výzkumné studie je především použití nestandardizovaného dotazníku (vzhledem k absenci standardizovaných dotazníků v české transkripci na dané téma) a jeho spíše nižší návratnost, která však činí 10 % a odpovídá běžným zkušenostem s návratností dotazníků při realizaci obdobných studií. Úspěšnost vyplněných dotazníků v této studii činí pouze 54 %, téměř polovina respondentů tedy webovou stránku navštívila, ale dotazník nedokončila. Výsledky této studie dále může zkreslovat nerovnoměrné procentuální zastoupení respondentů v jednotlivých krajích, věkových skupinách, skupinách rozdělených dle délky praxe či pohlaví. V průřezové studii byl dotazník rozeslán na všechny školy v ČR, na dotazník však odpovídali pouze učitelé, jež byli motivováni či měli zájem, což může být dalším limitem studie.

Závěry

Učitelé jsou ve velkém procentuálním zastoupení spokojeni se stávajícím konceptem oboru Tělesná výchova, většina respondentů označila vyčleněnou časovou dotaci pro předmět za dostatečnou a ve velkém počtem zastoupení disponibilní časovou dotaci směřují na jiné vzdělávací obory. Existují však statisticky významné rozdíly ve vnímání spokojenosti s konceptem, a to v závislosti na věku a délce praxe. Učitelé jsou spokojeni se současným konceptem předmětu tělesná výchova, vyvstává však otázka, zda v průběhu kurikulární reformy opravdu dochází ke změnám na úrovni realizovaného kurikula.

Co se týče pedagogické praxe, průměrně se učitelé na hodinu tělesné výchovy připravují 18 minut, kdy s délkou praxe a věkem klesá délka přípravy na výuku. Porovnáme-li ale tělesnou výchovu s jinými vzdělávacími obory, je tělesná výchova spíše upozaděována. Počet již existujících materiálů k výuce považují učitelé za dostatečný, avšak poukazují na potřebu tvorby uceleného studijního materiálu. Učitelé se cítí být dostatečně kvalifikovaní a ve většině se domnívají, že jsou v jejich hodinách adekvátně rozvíjeny žákovské kompetence. Zajímavá zjištění přinesly odpovědi učitelů,

kteří nepotvrdili dostatečný rozvoj kompetencí. Ti vidí prostor pro zlepšení v oblasti digitálních kompetencí a kompetencí k učení.

Pozitivní výsledky přináší část zaměřená na vnímání hodnoty tělesné výchovy. Zde téměř všichni učitelé vnímají tento vzdělávací obor jako důležitý či velmi důležitý.

Kromě již zmíněných zjištění tato průřezová studie poukazuje na mezery a prostor pro následné výzkumné studie. Zároveň přináší nová zjištění a náhledy na vzdělávací obor Tělesná výchova.

Dedikace

Tato práce vznikla za podpory projektu „*Integrovaná tematická výuka na základní škole*“ [IGA_PdF_2023_001]. Chtěli bychom tímto poděkovat paní Kateřině Baluškové, jež po stránce technické velmi usnadnila proces sběru dat.

Reference

- Adamčák, Š., Bujdoš, G., & Marko, M. (2020). Názory učitelů východoslovenského regiónu primárneho stupňa vzdelávania na tematické celky z predmetu telesná a športová výchova. *Studia Scientifica Facultatis Paedagogicae Universitas Catholica Ružomberok*, 21(5), 75–94. <https://doi.org/10.54937/ssf.2022.21.5.75-94>
- Boudová, S., Šťastný, V., Basl, J., Zatloukal, T., Andrys, O., & Pražáková, D. (2020). *Mezinárodní šetření TALIS 2018: Zkušenosti, názory a postoje učitelů a ředitelů škol: Národní zpráva* (2nd ed.). Česká školní inspekce.
- Fialová, L., Flemr, L., Marádová, E., & Mužík, V. (2014). *Vzdělávací oblast Člověk a zdraví v současné škole*. Karolinum.
- Český statistický úřad. (2021). *Malý lexikon obcí České republiky – 2021*. <https://www.czso.cz/csu/czso/maly-lexikon-obci-ceske-republiky-2021>
- Divíšek, J. (1989). *Didaktika matematiky pro učitelství I. stupně ZŠ*. SPN.
- Harmer, J. (2001). *The practice of English language teaching* (3rd ed.). Pearson Education ESL.
- Chochole, V. (2015). *Přípravy učitele odborného předmětu a mistra odborného výcviku na vyučování na Střední lesnické škole Bedřicha Schwarzenberga v Písku* [Disertační práce, Vysoká škola technická a ekonomická v Českých Budějovicích]. IS VŠTE. <https://is.vstecb.cz/th/yqddx/>
- Chráška, M. (2016). *Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu* (2nd ed.). Grada.
- Krucká, D. (2022). *Společenské postavení učitele tělesné výchovy* [Diplomová práce, Univerzita Karlova]. Digitální repozitář Univerzity Karlovy. <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/175306>
- Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie*. Grada.
- Marounová, J., & Kácovský, P. (2023). Experimenty ve výuce fyziky: Kde se čeští učitelé inspiroují? *Scientia in Education*, 13(2), 26–35. <https://doi.org/10.14712/18047106.2169>
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2023). *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. MŠMT. <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>

- Mužík, V., & Vlček, P. (2016). Proměny tělovýchovných koncepcí a jejich vliv na realizaci obsahu vzdělávání v tělesné výchově. *Orbis Scholae*, 10(2), 131–143.
- Mužík, V., & Vlček, P. (2012). Soulad mezi projektovaným a realizovaným kurikulem jako faktor kvality vzdělávání v tělesné výchově. *Česká Kinantropologie*, 16(1), 21–35.
- Nelešovská, A., & Spáčilová, H. (2005). *Didaktika primární školy*. Univerzita Palackého v Olomouci.
- Nováková, H. (2013). Analýza a priori jako součást přípravy učitele na výuku. *Scientia in Educatione* 4(2), 20–51.
- Okunogbe, A., Nugent, R., Spencer, G., Powis, J., Ralston, J., & Wilding, J. (2022). Economic impacts of overweight and obesity: Current and future estimates for 161 countries. *BMJ Global Health*, 7(9), Article e009773. <https://doi.org/10.1136/bmjgh-2022-009773>
- Phelps, N. H., Singleton, R. K., Zhou, B., Heap, R. A., Mishra, A., Bennett, J. E., Paciorek, C. J., Lhoste, V. P., Carrillo-Larco, R. M., Stevens, G. A., Rodriguez-Martinez, A., Bixby, H., Bentham, J., Di Cesare, M., Danaei, G., Rayner, A. W., Barradas-Pires, A., Cowan, M. J., Savin, S., ... Ezzati, M. (2024). Worldwide trends in underweight and obesity from 1990 to 2022: A pooled analysis of 3663 population-representative studies with 222 million children, adolescents, and adults. *The Lancet*, 403(10431), 1027–1050. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(23\)02750-2](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(23)02750-2)
- Pokorná, J., & Jansa, P. (2012). Učitelé tělesné výchovy a realizace školních vzdělávacích programů na základních školách. *Studia Kinanthropologica*, 13(3), 280–287.
- Soukupová, P., Chocholoušková, Z., Kašparová, M., Klimtová, V., Kratochvíl, P., Lišková, Š., Pešková, M., Plíhalová, M., Podroužek, L., Salcmanová, E., Svoboda, M., Špottová, P., Šrámová, A., Uhl Skřivanová, V., Valach, P., Votík, J., & Východská, H. (2020). *Mezipředmětovost ve vybraných vzdělávacích oblastech RVP: Metodika transdisciplinárního inovativního kurzu a studijní text pro přípravu studentů na integraci mezipředmětových vztahů do výuky*. Západočeská univerzita v Plzni.
- Urbánek, P. (1998). Profesionální časové zatížení učitelů ZŠ: Výzkumné sdělení. *Pedagogika*, 49, 277–288.
- Vágnerová, M. (2005). *Vývojová psychologie*. Karolinum.
- Vlček, P., & Janík, T. (2010). *Školské reformy a tvorba kurikula tělesné výchovy v České republice, Spolkové republice Německo a Spojených státech amerických*. Paido.

Educational field of physical education in the environment of Czech primary schools: a cross-sectional study

Background: Subject of physical education is compulsory for pupils from the very beginning of basic education, and this offers considerable scope for targeted influencing of pupils' behaviour and actions in favor of health. The teacher is a fundamental factor in the educational process and his/her influence on pupils is unquestionable. This cross-sectional study focuses on the educational field of physical education, however, not from the students' point of view, but is primarily focused on the attitudes and opinions of physical education teachers in primary school. **Objective:** The main goal of the research study is to describe, analyze and interpret the attitudes and opinions of teachers on the current concept of the subject of physical education. The sub-goals are to describe the pedagogical reality of teacher preparation for the subject of physical education, to find out what value they attach to the subject of physical education and to compare selected groups of respondents. **Methods:** This is a cross-sectional study, in which a quantitative research design was chosen based on the objectives of the study, and a non-standardized questionnaire became the tool for data collection. **Results:** The average duration of teacher preparation for physical education lessons is 18 minutes. Furthermore, it was proven that the length of training decreases with the length of teaching experience and age. 78 % of teachers are satisfied with the current concept of the educational field of physical education. The assessment of satisfaction with the concept of the physical education subject is influenced by the length of teaching experience and the age of the respondents. Teachers feel sufficiently qualified to teach the subject of physical education (76 %) and the majority believe that pupils' competencies are sufficiently developed in their classes. 92 % of teachers rate the educational field of physical education as important or very important. **Conclusions:** The teachers are satisfied with the current concept of the subject of physical education, but the question arises whether, during the curriculum reform, there are changes at the level of the implemented curriculum. The part focused on the perception of the value of physical education brings positive results. Here, almost all teachers perceive this educational field as important or very important, which can be seen as a big shift in the mindset of pedagogues.

Keywords: physical education, questionnaire, primary education, concept, teacher